

АЛЯКСЕЙ ДУДАРАЎ

Алексей Дудараў нарадзіўся 6 чэрвеня 1950 года ў в. Кляны Дубровенскага раёна Віцебскай вобласці. Драматург, празаік, кінасцэнарыст. Пасля заканчэння Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута (1976) працаваў у Беларускім рэспубліканскім тэатры юнага гледача акцёрам, а ў 1978--1983 гг. -- загадчыкам літаратурнай часткі. У 1991-2002 гадах галоўны рэдактар часопіса “Мастацтва Беларусі”. З 1992 года старшыня прэзідыума Рады Беларускага саюза тэатральных дзеячаў, з 2001 года мастацкі кіраўнік тэатра “Вольная сцэна”.

Аўтар п'ес “Выбар” (1976), “Парог” (1981), “Узлёт” (1984); “Радавыя” (1985), “Вечар”, “Злом” (1988); “Вежа” (у сааўтарстве з У.Някляевым, 1990), “Князь Вітаўт” (1997), “Палачанка” (2000), “Чорная панна Нясвіжа” (2000), “Усяслаў Чарадзей” (2001), “Кім” (2001) і інш. Творы Дудараў ставіліся ў Беларусі, Балгарыі, Паўночнай Ірландыі, Польшчы, Расіі і інш. У 1987 годзе выйшаў зборнік п'ес “Дыялог”.

Сябра СП Беларусі з 1979 года, а таксама Беларускага ПЭН-цэнтра з 1989 года. Заслужаны дзеяч мастацтва Беларусі (1991). Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1982, 1984), Дзяржаўнай прэміі СССР (1985).

П'еса “Вечар” была ўпершыню паставлена ў 1983 годзе. Падаецца ў новай аўтарскай рэдакцыі.

(+ фота)

ВЕЧАР

меладрама ў дзвюх дзеяx

ДЗЕЙНЫЯ АСОБЫ

Васіль

Ганна

Гаstryт

Нашы дні.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Шэрая раніца. Сонца яшчэ спіць. Недзе далёка самотная зязюля лічыць некаму гады. Нястройны і яшчэ нясмелы птушыны хор і смелы ўрачысты покліч «ку-ка-рэ-ку-у-у» абвяшчаюць усёй вёсцы, што надышоў новы дзень. Павольна-павольна з-за вугла сваёй хаты выходзіць Васіль з вядром. Высокі, нетаропкі ні ў рухах, ні ў словах, ні ў думках.

Васіль (пазіраючы за сад). Уставай, уставай ужо... Ранак выдаўся сцюдзёны, у свеце неспакойна, прэздэнты шалеюць... Плюнь на ўсё і прачынайся...

І сёння трэба жыць. З табой, з зямлёю і з людзьмі... Людзі добрыя ўсе, мо толькі забыліся пра гэта... Бягуць, едуць, ляцяць... Ці то ўцякаем ад некага, ці то даганяем — ліха нас ведае... (Падыходзіць да калодзежа, пачынае даставаць ваду.) Як у чыгунку живём! Аж бурбалкі, аж пара прэ... Немаведама хто толькі гэту поліўку сёрбаць будзе, калі яна ўрэшце зварыцца... (Дастаў вядро, пераліў у сваё, аднёс у бок ад калодзежа, выліў на зямлю.) Гэта на тваю хату, Сёмка... (Вяртаецца, зноў пачынае даставаць ваду.) Як паспакайнець? Няма спакою, і дабрыні не знайдзеш... Дабрыня ціхая... (Дастаў вядро, пераліў, аднёс, выліў.) А гэта на тваю хату, Іван... (Вяртаецца, зноў дастае ваду.) Думаеш, глупствам займаюся? Няма каму ваду з калодзежа браць... Раз'ехаліся ўсе... А калодзеж жывы павінен быць... З яго чэрпаць трэба, каб і вада жывой была... Во і выбіраю яе штодня... За былых сваіх су седзяў, за дзяцей іх і за свайго сына... (Аднёс

вядро, выліў.) На тваю хату, Пятрок... Ах, дзеткі, дзеткі... Такія вы ў нас грамацеі выраслі! Яны табе і Бога на лапаткі пакладуць, дакажуць, што Іуда некалі добрую справу зрабіў... Усё могуць. Толькі сваіх дзяцей не хочуць на свет пускаць... Ці то баяцца, ці то ляну юцца, ці то хочуць, каб ніхто жыць не замінаў... Дык ты сам жывеш, дык і другому дай... Ненароджаныя дзеткі — гэта ж усё адно як памершыя... Слухаеш? Ну, слухай, слухай... Холадна, мабыць, там і цёмна... Дзе там? У космасе, канечна... Дзе ж яшчэ? Я во падумаю-падумаю, а што, калі б мае бацька-маці ўзялі дый не нарадзілі мяне?! Га? Ды я б ім гэтага ніколі не дараваў! Хаця несоладка было: трох вайны адпляскаў... мнагавата. Ды і без вайны жыццё мёдам не было... І ад чужых, і ад сваіх нацярпеўся... Сын пісем не піша. Слухаеш? Слухай, слухай... І прачынайся...
Прачынайся...

Да калодзежа падыходзіць Ганна. Такая ж, як і Васіль, старэнка, белая. І яна нікуды не спяшаецца.
Спынілася, паслухала.

Ганна. Чаго й та ты, Васіль?

Васіль. Што?

Ганна. Бубніш нешта сам сабе... Маліўся, ці што?

Васіль. Размаўляў... з Сонцам...

Ганна. Ашалеў пад старасць... З Богам, з Богам трэба размаўляць, а ты немаведама з кім...

Васіль. З кім хачу, з тым і размаўляю... Свабода совесці... Маўчыць яно. Свеціць і маўчыць. Слухае...

Ганна. Доўга ты яшчэ празывеш, Васіль...

Васіль. Кінь ты!

Ганна. Гаварыць табе яшчэ хочацца з кім-небудзь... А перад смерцю чалавек заціхае і маўчыць, як тваё Сонца... Колькі гэта табе?

Васіль. Восемдзесят, а мо і болей... Лічыць надакучыла...

Ганна. Дык гэта ты старэйшы за мяне?

Васіль. А ты думала?..

Ганна. Ну-у, тады і мне яшчэ трохі пасмылець трэба... Хаця б да тваіх гадоў...

Васіль. Смылей на здароўе...

Ганна. Вады з твойго калодзежа вазьму...

Васіль. Бяры... (уважліва глядзіць некуды ўдалячынъ, падымаецца, выходзіць уперад.)

Ганна. Што там?

Васіль.Ідзе нехта...

І Ганна падыходзіць. Глядзяць удаваіх.

Павярнуў... У Займішча, мабыць...

Ганна падыходзіць да калодзежа, марудна апускае драўлянае вядро.

Ганна. Грышка твой усё не піша?

Васіль.З'ехаў пасля арміі і саўсім забыўся, што ў яго бацька ёсць.

Ганна. Была б Наста жывая, дык пісаў бы і прыязджай.

Васіль.Бацьку дзееці лягчэй забываюць... Твая праўда...

Ганна. Сон я сёння бачыла... Можа, разгадаеш?

Васіль.Знайшла цыганку...

Ганна. Дык ты ж Сонцу молішся!

Васіль.Расказвай, разгадаю...

Ганна. Іваньку бачыла... Старэйшага свайго... Здаецца, ро-оўненъкае поле жытнёвае, неба над ім чыстае-чыстае! І жаўруку ў ім вісяць. І як быццам Іванька мой ідзе гэтым полем, раз-пораз жменю зерня дастае з кішэні і сыпле сабе пад ногі. Я стаю на ўзмежку дый думаю: «Навошта ён зерне кідае ў зямлю? Жыта ж ужо вырасла, у каласы пайшло, а ён наанава сеяць надумайся...» Спытаць хацела, а голасу няма. Ён і прайшоў. Я і не спытала...

Васіль (не адразу). Добры сон...

Ганна. А чым?

Васіль.Неба было чыстае?

Ганна. Ну.

Васіль.Чыстае неба заўсёды на дабро. Жыта было?

Ганна. Было...

Васіль.Хлеб на дабро. Жаўрукі з песняй таксама на радасць...

Ганна. А Іванька? Нябожчыка ж сніць гэта ж, кажуць...

Васіль.Ён жа «без весці»! Які ж нябожчык, дурніца старая?!

Ганна. Я но-та так...

Васіль.Я табе кажу — добры сон... Чакай.

Ганна. Што чакаць?

Васіль.Радасці, дзіва нейкага...

Ганна. Ну, дзякую табе... Маліся далей, пайду казу пасвіць... У Займішча буду заходзіць, мо ўзяць што?

Васіль.Хлеба купі.. І пенсію сёння павінны даць...

Ганна. Ага...

Разышліся. Васіль панёс вядро з вадой дахаты. З другога боку вуліцы выходзіць Гастрыт. Маленькі, жывавы і нейкі калючы дзядок. Усё ў яго вострае: і барада, і плечы, і локці, і калені, і нос. Прыйшоў па ваду з чайнікам. Дастваў, наліў у чайнік, выпіў з носіка. Пастаяў, уздыхнуў, прысеў на лавачку.

Гастрыт (кліча). Васіль!

За плотам з'явіўся Васіль.

Васіль.Га?

Гастрыт. Калі паміраць думаеш?

Васіль (без паўзы). У сераду...

Гастрыт (збянтэжыўся). У гэту, ці што?

Васіль.У якую, ліха яе ведае, а што ў сераду — гэта як піць даць. Самы зручны дзень. Памру, значыць, зранку... Не, не! Пасля абеду. Памыюць вадой вось з гэтага калодзежа...

Гастрыт. Халодная ж...

Васіль.Табе халодная, а мне ў акурат... Ну, увесь чацвер паляжу ў хаце... У пятніцу, значыць, на кладзішча, а потым ужо ўсе выхадныя памінайце... Піце, гуляйце аж да панядзелка... На гэта сотню-другую пакіну...

Гастрыт (падумайшы, злосна). Брэшаш! Не веру. І ты баішся. Павінен баяцца, а не... Ну што ты ў жыцці бачыў, каб з лёгкай душой смерць прымаць?

Васіль.Усё трэба рабіць з лёгкай душой...

Гастрыт. Брэшаш!

Васіль.А ты не гаўкай тады! Прыпёрся, ёлкі-маталкі, і пра смерць бае. Знайшоў пра што... А я, можа, на ўсю сотню замахнуўся...

Гастрыт. Нашто табе столькі капціць?

Васіль.Унukaў дачакацца трэба...

Гастрыт (усміхнуўся). Дык а яны, можа, ужо ёсць, а ты і не ведаеш. Унукі...

Піша каму-небудзь твой Грышка?

Васіль (ніякавата). Піша... М не піша...

Гаstryт. Брэшаш... Мае не пішуць, і твой павінен не пісаць...

Васіль.Піша!

Гаstryт (спакойна). Брэшаш...

Васіль (нечакана). Калі ты нарадзіўся, Мікіта?

Гаstryт. Ну, восенню..

Васіль (падумай, нібы падлічваючы). Правільна...

Гаstryт. Што правільна?

Васіль.У каляды цябе бацька з маткай рабілі, во што! У самую сцюжу... І на суробе...

Гаstryт. А цябе...

Васіль (не даў дагаварыць). Мяне на печы. На гарачых цаглінах. І ўсё! Ідзі дадому, Мікіта... З табой пагаворыш — потым цэлую нач поскудзь усялякая сніцца...

Гаstryт (зацята). Ладна! Пагляджу я, ці такі ты будзеш вясёлы, калі гэта сука касая ўсур'ёз за цябе возьмечца... Пагляджу!

Васіль.А мо мне давядзецца паглядзець? Га? Ты ж ад сваёй злосці капыты адкінеш... Твар вунъ, як жоўты кукіш...

Гаstryт. На гэта не надзейся! Здохну, а цябе перажыву!

Васіль (зірнуў на дарогу). Пачакай, пачакай... Едзе нехта! У вёску едзе!

Выбеглі ўперад, глядзяць. Чакаюць. Уздыхнулі.

Гаstryт. Павярнулі... Па грыбы прыкацілі... А ты ўжо ўзрадаваўся! Не прыедуць... (Засмяяўся.) Яны і на хаўтуры не прыедуць! Сорамна будзе ў труне ляжаць...

Васіль.І чаму ты так пра смерць любіш пагаварыць, не раўнуючы як я пра свой раўмацізм?.. Дык у мяне хвароба, яна, праклятая, косці ломіць, хочаш не хочаш, а будзеш і памятаць і гаварыць... А пра смерць... На які д'ябал языком мянціць, прымервашца да яе? Не спужаеш і не ўцячэш!

Гаstryт. Не разумею! Як так можна? Усё я му добра, усё хораша! Што за народ?! Б'юць іх — добра, апошняе адбіраюць — хай, дзеци забыліся — так трэба, смерць у вочы глядзіць — заходзь, любая, чарку дам! Лапух!

Васіль.Не хадзіў бы ты да майго калодзежа... Га, Мікіта?..

Гаstryт. Хадзіў і буду. Не забароніш.

Васіль.Забараніць не магу... Гэта калодзеж... Самая смачная, самая чыстая вада...

Гаstryт. У цябе? Самая смачная? Цьфу!

Васіль.Што ты робіш, вырадак?! На святы калодзеж пляваць! Гэта вада душу мякчэйшай робіць і галаву яснай..

Гаstryт (папрасіў). Васіль, растлумач ты мне... Хоць забі — не разумею...

Васіль.Што растлумачыць?

Гаstryт. Ты праста прыдурак ці толькі прыкідваешся? Сонцу, як людаед, моліцца, вада ў яго ну не праста вада, а жывая... Нябожчыку на пятку капні — у скокі пойдзе... Здзяцінеўся пад старасць!

Васіль.Ідзі ты, Мікіта, адсюль...

Гаstryт. Не пайду.

Васіль.Не трывож майго сэрца!

Гаstryт. Не пайду! Вуліца не твая.

Васіль.Тады злазь з лаўкі, падла! Лаўка мая, сам рабіў...

Гаstryт устаў з лаўкі, сеў побач на траву.

Гаstryт. Падавіся сваёй лаўкай. Куркуль!

Васіль маўчыць.

Перажытак!

Васіль.Сталоўка ўжо адчынілася, Мікіта... Ідзі гуляш калгасны ў Займішча есці... Вадзіцы з майго калодзежа напіся і ідзі.

Гаstryт. І пайду. А ты бульбай нішчымнай давіся!

Васіль.Я сам сябе ўсё жыццё карміў, кармлю і да смерці карміць буду...

Гаstryт. Брэшаш! Грошай шкада, во і цягнеш з сябе жылы... А нашто яны табе?

Богу ўзятку даваць уздумай?

Васіль.Не хачу нават пад старасць як той клоп жыць... Хадзіць па зямлі і ў сталоўцы абедаць... Гэта ж сорам!

Гаstryт. Гэта не сорам! Гэта абшчэственная пітанія! И потым я заслужыў... У мяне пенсія!

Васіль.Пенсія хутка ва ўсіх будзе... Хто толькі нас гуляшамі карміць будзе?..

Гаstryт. Я калі-небудзь на цябе ананімку напішу. Пабачыш.

Злосны, пайшоў. Чайнік з калодзежнай вадой застаўся каля лаўкі.

Васіль (адзін). Ты не крыва́дуй на яго... Душа ў чалавека баліць. Нічога за ўсё жыщё нікому не аддаў... Аддаць трэба... Трэба.. Тады ты і сагрэеш, і суцешыш, і сілы пад старасць дасі... Праўда? Слухаеш? Пайду свіннату сваю карміць... Чуеш, вішчаць? Эх, ручухны мае, ручухны!.. Што ж гэта вы так расхадзіліся? Ці не дождж збіраецца?.. Не падобна як быццам...

З'яўляецца Ганна. З сумкай хлеба, стомленая і вясёлая.

Ганна. Канчай маліца — будзем весяліца...

Васіль.Хлеба купіла?

Ганна. Ага...

Васіль.А пенсію прынесла?

Ганна. Пенсію не далі... Ты, кажуць, з завітушкамі распісваешся, а я без завітушак... Сам сходзіш... (Прысела на лаўку, зняла хустку.) Ну, давай, Васіль!

Васіль (глядзіць здзіўлена). Што табе даць?

Ганна. Страсяні касцямі — пакажы самадзейнасць!

Васіль.Ды ты, мабыць, піва ў сталоўцы выпіла?

Ганна. Пісьмо табе прынесла...

Васіль (захваляваўся, але наўмысна спакойна). Ад каго?

Ганна. Ну, ад каго ты думаеш?

Васіль (рашу ча). Давай!

Ганна. Не-не-не! Табе радасць, дык ты ўжо і мяне парадуй... Згоцай «Ляўоніху» з прыпейкамі...

Васіль.Не дуры галавы! Адкуль пісьмо?

Ганна. Ой, язык зламаць можна! Нешта такое дыжк-гам-гаў...

Васіль.Джэсказган!

Ганна. Во-во!

Васіль.Ад Грышкі...

Ганна. «Ляўоніху», Васіль, «Ляўоніху»...

Васіль.Ну, што ты як маленькая, чеснае слова...

Ганна. А так — забі, не аддам!

Васіль.А, ёлкі-маталкі!

Падышоў, скапіў сумку, пашукаў і не знайшоў.

Аддай, табе кажуць, а то зараз самую шчупаць пачну!

Ганна. Ой, спужаў! Мяне ўжо можна шчупаць...

Васіль.Цьфу!

Ганна. «Лявоніху», Васіль, а то зараз пайду!

Васіль.Дык я ж растрасуся...

Ганна (паднялася). Пайду! І аддам толькі пад вечар...

Васіль.Каб ты згарэла! (Разы са два тупнуў.)

Ганна. Не, не... Пад музыку. (Заспяваля.)

Ой, Лявоніха, ня жонка была,

Нямытую рубашонку дала,

Нямытую-некачаную,

У суседа...

Ну, чаго ты колам стаў?! Танцуй! (Спявае.)

Нямытую-нечаканую,

У суседа пазычаную...

Весялей, весялей...

Туры-туры-турытушакі,

Туры-туры-турытушаку!

Васіль скача.

А цяпер упрысядкі! I-i-i-эх!

Васіль сагнуўся, каб пусціца ўпрысядкі, і знерухомеў.

Васіль (схапіўся за спіну). Ой!

Ганна. Чаго й та ты?

Васіль (стаіць, сагнуўшыся, як пытальнік). Порхаўка старая! Прысядкі ёй трэба!

З майм здароўем — «Лявоніху»! Хадзі во, разгінай мяне, каб табе не ведаю што... У мяне ж сярэдзіна!

Ганна. А, госпадзі! (Падбегла.) Што ж рабіць?

Васіль.Увапрыся далоняй усярэдзіну... Ды не кулаком, а далоняй! Так... так... Не, вышэй трохі... Во чокнутая! Ці ж можна так з чалавека здзекавацца?

Ганна. Ну ладна табе...

Васіль.Дай толькі разагнуцца — ты ў мяне балетам заскачаш! Во так трымай.
Цяпер бяры за галаву... Так... (Каманду е.) Разгінай!

Ганна спрабуе «разгінаць». Васіль стогне.

Нічога не выйдзе... Цягні на лаўку, пакладзі як-небудзь... Сам буду разгінацца.
Ганна (вядзе старога да лаўкі). Аёечкі, каб жа я ведала...
Васіль (сярдзіта). Галавой думаць трэба... Самадзейнасці ёй захацелася...

Ганна падвяла Васіля да лаўкі, асцярожна-асцярожна паклала яго на яе.
Васіль паволі выпрамляецца.

Давай пісьмо!

Ганна (дастae з-пад кофты). На, на...

Васіль, лежучы, разрывае канверт, ненярпітва выцягвае белы лісток.

Васіль.У цябе акуляры з сабой?

Ганна. Зараз, зараз... (Дастae з сумкі.) На...

Васіль надзывае акуляры. Ганна ўздыхнула, адышла да плота, глядзіць.
Васіль жмурыцца, здymае акуляры.

Васіль.Ты ў іх бачыш што-небудзь?

Ганна. Усё чиста.

Васіль.Туманнейкі, і ўсё...

Перавярнуў акуляры дужкамі ўперад.

Во! Другое дзела... Ты ж іх не тым бокам носіш!

Прачытаў некалькі радкоў, спахмурнеў, адразу, забыўшыся пра сярэдзіну, падняўся, сеў, паклаў на калені
пісьмо, акуляры. Сумна глядзіць перад сабой.

Ганна (устрывожана). Ну?! Што там у яго?

Васіль. Маё гэта пісьмо, Ганна, маё... Пасылаў з месяц таму... Вярнулася... Зноў
Грышка выбыў некуды... Во табе і Лявоніха ня жонка была...

Паўза. Старая павольна падыходзіць да лаўкі, сядзе побач.

Ганна. Не сярдуй, Васіль...

Васіль.Кінь ты...

Ганна. Табе хоць ёсць ад каго чакаць...

Васіль.Дачакаешся...

Ганна. А я б, здаецца, з раніцы да ночы скакала, каб толькі ведаць, што мой
Віцёк няўдачны калі-небудзь успомніць пра мяне... Хай ужо і пісьма не напішыць...
Абы толькі ўспомніў... Не сярдуй... (Дастае з сумкі хлеб.) Булкі табе хопіць?

Васіль.Хопіць...

Ганна. А то дзве магу пакінуць...

Васіль.Хопіць адной...

Ганна. Ну, пайду...

Пайшла. Стary зноў разгарнуў пісьмо. Пакруціў у руках, паглядзеў і
горка-горка засмяяўся. Падыходзіць Гаstryт.

Гаstryт (весела). Жывеш?

Васіль.Жыву...

Гаstryт. А чаго гэта ты рагочаш?

Васіль.Хачу і рагачу...

Гаstryт. Атрымаў, я бачу?

Васіль.Ну, атрымаў, а табе што?

Гаstryт. Давай пачытаю...

Васіль.Ідзі, Мікіта, не чапляйся...

Гаstryт. Грошай, канечне, просіць. Пратруса да ніткі, во і бацьку ўспомніў.

Васіль (стомлена і не злосна). Каб ты здох! Ну, што ты за чалавек? Гаstryт, адно
слова — Гаstryт... Чаго ты такі злы?

Гаstryт. Я не злы! Я чэсны...

Васіль.Гваздану я цябе калі-небудзь...

Гаstryт. У суд падам. Пасадзяць...

Васіль.Прэмію дадуць! Ад цябе ж ва ўсім свеце холадна... Ідзі, ідзі, я табе
сказаў...

Гаstryт. Я па свой чайнік прыйшоў... Забыўся тут... Дзе падзеў?

Васіль. Ву нь стаіць!

Гастрыт падышоў, узяў чайнік, выліў з яго ваду...

Гастрыт. Вады свежай можна ўзяць?

Васіль. Бяры...

Гастрыт пачынае даставаць ваду.

Гастрыт. Што гэта ў свеце робіцца, Васіль?

Васіль. Лета канчаецца...

Гастрыт. Куды ідзём?

Васіль. Не ведаю...

Гастрыт. Чым далей — тым людзі паганей робяцца.. Сёння каля сталоўкі бугая гэтага, Мішку Сіляўца, сустрэў... Вісіць на плоце, носам сваім чырвоным шмыгае... «Дзед, кажа, я як убачу цябе — кулакі свярбяць, так хочацца табе па вуху даць... На, кажа, тысячу і падстаў вуха... Я прымачу адзін разок». Алкаш няшчасны! І чаго яны такія? Толькі пра тое і думаюць, каб кожны дзень гарэлкі нажэрціся да ікаўкі!

Васіль. А што ім яшчэ рабіць? Ні рукі, ні душы не занятыя...

Гастрыт. Хай над сабой працуе! Павышаіць уравен'!

Васіль. Во ён гарэлкай і павышае...

Гастрыт. Мы ім шчасце заваявалі... Сытыя ўсе, абутия-адзетыя... І недавольныя! Якой ім яшчэ трасцы трэба?

Васіль. Шчасце з чужых рук заўсёды кіслае... Шчасце самому сабе рабіць трэба... Абутия-адзетыя... І ўпрогаладзь жывучы, радасныя песні співаць можна... Не ў сытым пузе шчасце...

Гастрыт. А ў чым жа яно? Раствумач мне, цёмнаму, святы чалавек.

Васіль. У працы... У радаснай працы... А вы адбілі ахвоту ў людзей радасна працаваць на зямлі...

Гастрыт. Хто гэта мы?

Васіль. Ты і такія ж асталопы, як ты... Сто гадоў гадзілі людзям і цяпер гадзяць...

Гастрыт (падняў палец угору). І там гадзяць?

Васіль. І там...

Гастрыт. Васіль! Я цябе па-суседскі папярэджваю: не смушчай людзей. Ты ведаеш, супраць чаго выступаеш?

Васіль. Супраць дурноты!

Гаstryт. Васіль, я чэсны! Я магу ананімку напісаць...

Васіль. Пішы...

Гаstryт. Выклічуць... куды трэба за такія закідоны.

Васіль. Не пужай. Скончыўся твой час...

Гаstryт. Чэснае слова, напішу...

Васіль. Пішы...

Васіль падняўся з лавачкі, пайшоў да веснічак. Прыйягае Ганна.

Без хусткі, рахрыстаная, заплаканая вочы гараць.

Ганна (крычыць). Людцы-ы!! Людцы!

Васіль. Чаго ты?

Ганна (задышліва). Радзіва! Радзіва... Хутчэй у ключыце! Слухайце!

Васіль подбегам кідаеца да акна, адчыняе яго, круціць дынамік.

Урываеца голас дыктара.

Голас дыктара. ...яе мацярынскую любоў і пяшчоту. Я памятаю яе ласкавыя рукі, што пяклі самы смачны хлеб і маглі трымаш зброю. У грозныя дні вайны, у партызанскім атрадзе, яна абараняла Радзіму...

Васіль. Фу-у-у, я ўжо думаў, што ізноў вайна...

Гаstryт (да Ганны). Ты што, з глузду з'ехала?

Ганна. Сціхніце!

Голас дыктара. ... Цяпер я далёка. Але вельмі часта мне сняцца начамі нашы Вежкі...

Ганна (усхліпнула). Сыночак!

Голас дыктара. ...хата канцевая, тры бярозкі пад акном і мама...

І на гэтых словах Ганна, ужо не стрымліваючыся, загаласіла на ўесь голас, пайшла да акна, схапіла з падаконніка старэнкі дынамік, прыціснула яго да грудзей.

Васіль (спалохана). Ганна, Ганна... Ты гэта... Сядзь... Супакойся. Не трэба так...

Зараз вады дам... Чаго ты? (Да Гаstryта.) Чаго аслу пянеў? Дай свой чайнік!

Гаstryт падае чайнік. Ганна п'е.

Гаstryт. Дайце-ка даслуhaць... (Бярэ з рук Ганны дынамік.)

Голас dyктара. Паважаная Ганна Восіпаўна! Ад усяго сэрца мы жадаем вам моцнага здароўя і доўгіх год жыцця і па просьбе вашага сына Віктара перадаём для вас вашу любімую песню «Ой, ляцелі гусі з броду».

Ганна (выціраючы вочы). Дачакалася, дзякую Богу... Успомніў... Спакойна памрку...

І гучыць песня па радыё. Старая слухаюць. Ціха так слухаюць.

Ганна. Во яно і дзіва... Ваcьку ў сне бачыла, а Віцёк аб'явіўся... Помніць... Любіць...

Васіль (бубніць паблажліва). А толькі ныла ўсё: няўдачліва я яго радзіла, няўдачны ён атрымаўся... А ён цябе на ўсю краіну... Увесь народ цяпер ведае, што на зямлі живе... Ганна з Вежак.. І што сын у яе ёсць... Хоць і далёка, але ж ёсць...

Гаstryт. Оё-ё-ёй! Зірніце вы на іх! Загарэліся! Засвяціліся! Аж блішчаць!

Васіль. Мікіта, ты... ідзі адсюль... Я цябе прашу.

Гаstryт. Не пайду! Нечага тут... (Да Ганны.) Ганна, я цябе паважаю, але я чесны... я справядлівы... Не крыўдуй... Не пра цябе гэта ўсё. Не ён гэта.

Ганна. А хто ж?

Васіль. Табе вушы пазакладвалі, ці што?! Пра нашы ж Вежкі гаварылі!

Гаstryт. Другія Вежкі, другая Ганна і другі Віцёк! Ён такое не мог напісаць! Не мог!

Васіль. Дык што ж, яна сама пра сябе напісалі!?

Гаstryт. Не ведаю. Дзе ён у яе? Дзе?

Ганна. Вы ж ведаецце... Сядзіць.

Гаstryт. І каторы раз? Толькі, Ганна, прашу... не крыўдуй... Я чесны. Я справядлівы. У мяне ў самога дзеци няўдачныя... Расціў-карміў іх, дык быў харошы, а выраслі — дрэнным стаў! Гроши толькі пасылаюць, рублямі ад мяне адкупліваюцца, а каб што-небузь такое... і не падумаютць і не ўспомняць... Няўдачныя!

Васіль. А вось Віцёк пра яе ўспомніў... Узяў і напісаў...

Гаstryт. Ага! Сяджу на нарах, як кароль на імянінах, — перадайце для маёй маці «Ой, ляцелі гусі»!

Васіль. Ідзі адсюль!

Гаstryт. Не пайду!

Васіль. Ганна, не слухай... Ён кантужаны...

Гаstryт. Ды не быў я кантужаны!

Васіль. Цябе акушэрка кантузіла. (Да Ганны.) Прозвішча тваё перадавалі ці не?

Ганна. Не пачула я... Пра Вежкі толькі... Што добра чалавеку, калі ў яго куточак родны на зямлі ёсць, дзе некалі босым па расе бегаў.. Добра, значыць, што цябе чакаюць і помніць заўжды... Яшчэ нешта... А прозвішча не пачула.. Я не з самага пачатку слухаць стала...

Васіль. Перадавалі, канечне... І трывяглікі пад акном у цябе растуць...

Гаstryт. Стоп! Калі ён з'ехаў, бярозка адна была... А гэтая дзве без яго выраслі... Я памятаю... Скажыце, адкуль ён пра гэтая бярозкі ведае? Ніводнага разу не прыязджаў, пісем не пісаў... Адкуль ён ведае?!

Васіль. Прашу цябе, Мікіта, сыдзі з воч! Не дай і мне пад старасць у турму сесці... (Да Ганны.) Я ведаю, што пра цябе перадавалі... Пра цябе. І Віцьком яго завуць, і ў партызанах жа ты была, і Вежкі, і па бацьку ж цябе Восіпаўна...

Гаstryт. А вось і не! Па бацьку яе Васільеўна...

Васіль (уражана). Як?!

Ганна. Гэта Піліпа майго Восіпавічам звалі...

Васіль. Дык як жа гэта я?.. Забыўся...

Гаstryт. Усё ясна! Так я і думаў... (Тыцнуў пальцам у Васіля.) Ён напісаў!
Заяўку зрабіў заместа твойго Віцька...

Васіль. Ды не, Ганна, што ты?! Не! Што ты выдумаў, дурань?!

Гаstryт. Ну, арты-ы-ыст! Ну, Васіль! За такія штучкі ведаеш, што бывае...

Васіль. Ды пры чым тут я?! Ён, мабыць, напісаў і пра Піліпа, а там пераблыталі...

Гаstryт. Хопіць лухту несці! Там не блытаюць...

Ганна (устала з лаўкі). Нашто ты гэта, Васіль... Не варта было... (Цяжка пайшла прэч).

Васіль (крычыць услед). Ды няхай мне рукі адваляцца, калі гэта я пісаў! Ды я і пісаць разумна не ўмею! Ды і не ведаю дзе гэта радыё! Ганна!

Ганна не азірнулася. Пайшла. Гаstryт сумна глядзіць ёй услед.

Васіль на Гаstryта.

Гаstryт. Расстроіў толькі бабу з-за глупства...

Васіль (выцягвае са штаноў дзягу). Здымай штаны!

Гаstryт. Што-о-о-о?!

Васіль. Здымай штаны, падла, я цябе вучыць буду!

Гаstryт. Ну-ну-ну!

Васіль (наступае на яго). Асталоп! Пень! Гаstryт! Бульдозер пракляты! Што ў цябе пад сарочкай?!

Гаstryт (таксама завёўся). Рэбры ў мяне пад сарочкай! І пуп!

Васіль. А сэрца?! Дзе тваё сэрца?! Радасць у чалавека была!!! Яна ж без яе ўсё жыццё сваё!!! Адна ўсё жыццё... Гаротніца, а ты...

Гаstryт. А я не дазволю! Не дазволю ўсяму народу, усяму гасударству галаву дурыць! Мільёны людзей падманаваюць! У мяне таксама дзеци! Але ж я не хачу, каб мне па радыё гусей спявалі! Па нашаму радыё толькі праўду перадаюць! І нечага...

Васіль (махнуў рукой). Што з табой гаварыць! Цяпла ў цябе, чалавеча, няма...

Хоць сто гадоў яшчэ пражыві — не даведаешся пра самае галоўнае...

Гаstryт. Пра што гэта?

Васіль. Навошта мы, людзі, з таго свету на гэтую зямлю прыходзім? Навошта жывём...

Гаstryт. Няўжо ведаеш?

Васіль. Ведаю... Даў нам Бог жыццё, каб мы ўсё гэта сагрэлі... Душамі сваімі сагрэлі! Дык грэй жа, грэй! Хаця чым табе грэць? Халодны ты...

Гаstryт. У мяне трывалаць шэсць і шэсць... Як ва ўсіх...

Васіль. Не свеціць на цябе сонца... (пайшоў.)

Гаstryт (услед). Сам ты!.. (Не прыдумаў, што сказаць, і змоўк.)

Зацягненне

Вечар. З'яўляецца Васіль. Доўга-доўга глядзіць на дарогу.

Уздыхнуў, падышоў да калодзежа, пачынае даставаць ваду.

Прыходзіць Гаstryт. У свежай кашулі, пры гальштуку нават.

Сумны.

Гаstryт. Здароў...

Васіль. Зноў прывалокся? Мікіта, я сварыцца больш не буду! У мяне на цябе нерваў не хапае... Сядзі і маўчы.

Гаstryт. Маўчу! А ты раскажы...

Васіль. Што?

Гаstryт (смяеца). Як учора каня выпрошваў у старшыні... Іш ты, кавалерыст!

Барон цыганскі! Каня яму трэба! Узятку нават даваў!

Васіль. Я купіць хацеў!

Гаstryт. Навошта ён табе?

Васіль. Адчапіся!

Гаstryт. Скажы нашто — адчаплюся!

Васіль. З канём я сам сябе пракармлю. А так, год-два, я ж дзяржаве на шыю сяду, як і ты!

Гаstryт. Я не на шыі! Я на пенсіі!!! І што чалавеку яшчэ трэба? Усё ёсць, гасударства пра яго клапоціца, пенсію плоціць, а ён...

Васіль. Гэтымі грашыма сына ад мяне адбілі... Пяты год немаведама дзе бадзяеца, бацьку роднага забыў...

Гаstryт. Пры чым тут пенсія?

Васіль. А пры тым: ведае ён, што мне яе даюць... А раз даюць, значыць, з голаду не здохну! А не здохну з голаду — навошта ж пра мяне клапаціца, пісьмы пісаць: як ты там, бацька, жывеш-маешся ў нашых неперспектывных Вежках? Ведаю: рубель ёсць, сталоўка ёсць — накормяць якім-небудзь гуляшом! А я б, здаецца, крапіву з лебядой еў, каб толькі ўнукам ці ўнучкам за руку павадзіць...

Гаstryт. Распушціся ты, Васіль, ой распушціся! Нічога не баішся! Дэмагогіяй займаешся, усім незадаволены... І гэта табе не тое, і тое не гэта... Ой, няма на вас пастуха!

Васіль. А на цябе?

Гаstryт. А я сазнацельны.

Васіль. Ну, канечне... Ідзі гуляш у сталоўку есці...

Гаstryт. Што ты да гэтага гуляша прычапіўся? Сёння шніцаль давалі!

Васіль. Ну, шніцаль...

Гаstryт (уздыхнуў). Ой, няма... (Пайшоў.)

Васіль (адзін, глядзіць на дарогу). Стамілася, бедалага?.. Адпачынай ужо... Хаця дзе там? Амерыканцаў грэць пойдзеш? Давай, давай... І ім трэба... І там, мусіць, ёсць людзі, што чакаюць цябе... Дай ты ім здароўя, радасці, спалі ўсё благое сваім цяплом...

Дастае вядро вады, адносіць яго ад калодзежа, вылівае на траву,
пачынае набіраць новае.

Толькі там не затрымлівайся ўжо... Як мне здаецца, дык ты ўсё-ткі нашага роду-племіні... Мабыць, на нашу зямлю трохі раней зірнула... Ты — наша... Але і астатнія твае дзеци... І іх любіць трэба... Любі, не стамляйся... І нас, і іх... Ну, шчаслівай табе дарогі...

Набраў вады, пайшоў у свой двар. Са свайго двара прыходзіць Ганна. Марудна-марудна апускае ў калодзеж вядро. Падымае, пералівае ваду ў сваё вядро. Узняла, панесла, паставіла вядро на зямлю, памахала рукой. Узяла, зноў трошкі пранесла... Зноў паставіла. Падышла да лавачкі, села, заплакала.

Ціха, аднымі вачыма. Прыходзіць Гастрыт.

Гастрыт. Чаго макрэчу развязала?

Ганна. Сілоў нямашака, Мікіта... Поўнае вядро ўжо занесці не магу...

Гастрыт. А на што табе поўнае?

Ганна. Прывыкла...

Гастрыт. Адвыйкай...

Ганна. Казу ж напаіць трэба...

Гастрыт. Пагаварыць трэба... (Азірнуўся.)

Ганна. Гавары...

Гастрыт. Піначэта не бачыла?

Ганна. Каго-о?

Гастрыт. Ката майго... Рыжага...

Ганна. Не...

Гастрыт. Збег некуды, воўчае мяса.. А я праз яго цэлую ноч не спаў...

Ганна. Праз кату?

Гастрыт. Праз яго, старую падлу! Можа, паміраць куды пабег... Каты ж, кажуць, на вачах баяцца паміраць...

Ганна. Не бачыла я твойго Піначэта...

Гастрыт. Лёг учора звечара, толькі вочы закрыў, толькі драмаць пачаў — чую, нехта глядзіць на мяне... Во так блізка-блізка нахіліўся і глядзіць... Аж страх за сэрца ўзяў! Вочы расплюшчыў — нікога! Толькі зноў драмаць — глядзіць, падлюга!

Ганна. Дык хто ж гэта?

Гастрыт. А каб я ведаў! Насланнё нейкае. Позірк дурны... Здаецца, пранізвае ўсю галаву наскрозь і пад падушку зазірае...

Ганна. Адзінота гэта, Мікіта... Мне, калі Піліп памёр, гэткае ж мроілася...

Гастрыт. А мо смерць ужо прыглядаецца, з якога боку за мяне ўчатпіцца?

Ганна. М о і яна, касая...

Гаstryт. Ды не, ранавата яшчэ...

Ганна. Яно заўсёды ранавата...

Гаstryт. Праз ката гэта ўсё! Збрадлівы, зараза, быў, ганяў я яго, біў, а ён, аказваеца, спакой мой сцярог па начах.

Ганна. Чым жа гэта?

Гаstryт. Дыхаў... Падпнеца мне пад бок, клубочкам скруціца, вурчыць... і дыхае... Куды збег?

Ганна. М ожа, прыйдзе яшчэ... (У стала.) Ну, пайду...

Гаstryт (рэзка). Сядзь!

Ганна. У мяне ж каза там...

Гаstryт. Не здохне твая каза... Сядзь! Гаварыць буду...

Ганна села. Чакае. Гаstryт хвалюеца, папраўляе гальштук.

Ганна. Ну, чаго ты мылішся, як дзеўка перад свахай?

Гаstryт (не адразу). Ганна. Давай я на табе як-небудзь паджанюся... Га?

Ганна. Што-што-што?!

Гаstryт. Ну чаго ты штокаш? Ты адна, і я адзін... Разам як-небудзь ужо... на гэтым свеце...

Ганна. Во спасібачкі! Во ўважыў! Гэта ты мяне заместа ката свайго рыжага да сябе завеш... Каб дыхала...

Гаstryт. Дык і я ж табе дыхаць буду!

Ганна. А мышэй мне лавіць у тваёй хаце не трэба будзе?

Гаstryт. Ай, ладна табе! Не хочаш да мяне, я да цябе перайсці магу... Шкода глядзеца на цябе... Ледзь ногі валочыш, а ўсё: каза, агарод, соткі...

Непрыкметна выйшаў са свайго двара Васіль. Стаяў, слухае.

Няўжо ты за сваё жыццё не нарабілася? Адпачні... У мяне гроши на кніжцы ёсць, хату прададзім... Хоць пад старасць пажыві па-людску...

Ганна. Смяяцца ж будуць, Мікіта...

Гаstryт. Каму смяяцца? Вёска пустая саўсім... Ні смяяцца, ні плакаць няма каму... Давай перабярэмся ў Займішча? Там асфальт, магазін, сталоўка, людзі...

Пуцёўку мо якую возьмем на курорт... А што? Мы ж з табой за свой век

напрацаваліся... Хопіць ужо! М не нічога не трэба... Ды і табе... Адпачні ты... Га, Ганна? Хоць цяпер парадуйся жыщю, уздыхні на поўныя грудзі.. Ты ж зарабіла сабе гэта... Ці праўда?

Ганна (уздыхнула). Яно-то так, што казаць... Праўда.

Гаstryт. А грошай нам з табой хопіць, за гэта не бойся... Пражывём...

Ганна. Ды нам шмат і не трэба...

Гаstryт. Канечна...

Васіль (злосна). Ашалела, баба?!

Гаstryт (азірнуўся, спалохана). Не лезь! Я сватаюся...

Васіль (да Ганны). Каго ты слухаеш, бахіла старая?! Курортніца! Адпачываць захацела... Вунь наш курорт, за вёскай, пад бярозкамі... Прыйдзе час — адпачнём! Налиjamся, наспімся, наадпачываемся... А пакуль сілы ёсьце хоць каліўца — рабіць трэба, рабіць, рабіць...

Гаstryт. Для каго ёй рабіць?! Яна ж усё жыццё як праклятая, як катаржная...

Васіль (ужо спакойна). Ты не зразумееш... Ганна, адурайся! Жыць надакучыла?

Ганна. Не надакучыла... Стамілася толькі я...

Васіль. І я стаміуся... Але мы з табой яшчэ толькі таму і жывём, што кожную раніцу па ваду ў гэты калодзеж ходзім, на сотках сваіх калупаемся... Хоць адзін дзень пасправуй паляжаць паленам — усе хваробы як саранча наляцаць...

Ганна. Дык во ж на Мікіту нічога не налятае...

Васіль. А ён іначай і не жыў... Усё жыццё з чайнікам па ваду хадзіў...

Гаstryт. Я адказным і сазнацельным быў!!!

Васіль. Кінь, Ганна, я табе сказаў...

Ганна. Дык сілоў няма вядро вады падняць! Што ж рабіць?

Васіль. Бяры сваю казу зарогі і перавядзі ў мой хлеў... Няма сілы — па палавінцы насіць будзем... Ты палавінку, і я палавінку... Разам...

Гаstryт (уражана). Ну і гад ты, Васіль, ну і гад! Я сасватаў, а ён жэніцца! Чаго ж ты яе раней не прасціў?!

Васіль. Саромеўся...

Гаstryт. На восьмым дзесятку! (Да Ганны.) Пайшлі, не слухай яго. Самому не пад сілу варочаць, дык батрачку сабе захацеў узяць пад старасць.

Васіль. Хадзі, баба, да мяне! Жыць будзем, як жылі... Памагаць адзін аднаму... Адпачываць па святах... І рабіць на зямлі! Трэба так, Ганна, трэба...

Гаstryт. Не слухай яго!

Ганна. Ціха, мужчыны... Не сварыцесь.. А можа, мы пад адным дахам, у адной хаце ўсе разам сыдземся дый будзем жыць... Я вам бялізну буду мыць, а вы...

Гаstryт. Цьфу! Я ёй руку і сэрца, а яна мне — абшчажыці! Дом прыстарэлыx!

Ганна. Тадыі пайду ў свайго Піліпа спытаюся... Калі дазволіць — перайду...

Гаstryт. Як у Піліпа? На кладзішча пойдзеш?

Ганна. Нашто? З партрэта спытаюся... Што скажа — тое і будзе.

Васіль.Ідзі. Пытайся.

Ганна пайшла. Васіль і Гаstryт касавурацца адзін на аднаго.

Гаstryт. Ну за што? За што ты мяне, Васіль, так ненавідзіш?

Васіль.Кінь, Мікіта... Не ўмее я ненавідзець...

Гаstryт. Добранькі, значыцца... Хіба можна ў гэтым свеце без няnavіscі пражыць?

Васіль.Можна...

Гаstryт. Няnavіscі і святая ёсць...

Васіль.Святое ў жыщі толькі свяцло, цяплю, любоў і зямля...

Гаstryт. Поп ты...

Васіль.Васіль я...

Вяртаецца Ганна. Старая чакаюць адказу.

Ганна (выцершы ражком хусткі вочы). Дазволіў... (Пасля паўзы.) З табой, Васіль, жыць буду ...

Гаstryт (блазнавата і горка ўсміхаючыся, пляскае ў далоні). Гор-ка! Гор-ка!
Гор-ка!

Заслона

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Хата Васіля. Звычайная, як і ўсе іншыя хаты. Усё ёсць, што трэба:
стол, табурэткі, печ, старэнкі тэлевізар, радыё, фотаздымкі ў рамачках на сцяне. Ганна тувае каля печы. Чырвоныя водсветы полымя скачуць па старэчым твары. Раніца.

Ганна (падышла да акна, кліча). Васіль! Хадзі снедаць...

Дастае з печы патэльню, на якой шкыврчыць яешня, і проста на чапяле

нясе яе да стала. Паставіла, рэжа хлеб, прыносіць з сенцаў
збанок малака, кладзе відэльцы, ставіць кружкі. Чакае.
Потым зноў падыходзіць да акна.

Ці чуеш ты там? Соңца не патухне, а яешня прастыне...

Праз хвіліну ўваходзіць Васіль. Распранаеца,
нетаропка мые рукі над вядром каля парога.

І з кім сёння размаўляй? Хмары на небе...

Васіль. З хмарамі размаўляй...

Ганна. На дарогу ты глядзеў... Стаяў і глядзеў... Бачыла я...

Васіль (крэкнуў). Мерзне зямля... Калі снегам за гэты тыдзень не прыкрые —
вясной не нап' ецца ўдосталь... Па мёрзламу ўся вада ў раўкі сыдзе... Засмягне летам...
Слабы колас будзе...

Ганна. Садзіся, еш... Во яешня, дранікі... Гуркі...

Васіль сядзе.

Васіль. А ты?

Ганна. А я каля печы нанюхалася... Пагляджу, як ты есці будзеш...

Васіль. Дык ты еш і глядзі.

Ганна. А ў!

Васіль (голосам гаспадара). Сядзь, я табе сказаў!

Ганна сядзе. Снедаюць. Ганна раптам ціха засмяялася.

Ганна. Добра замужам усё-ткі...

Васіль. Аёечкі!

Ганна. Ты во крыкнуў — яно і добра... На мяне ж Піліп аніводнага разу голасу
не падняў... Да вайны колькі мы там пажылі... А пасля... хварэў, асколкі ў сэрца калолі...
Ніводнага разу не крыкнуў. А на бабу іншым разам і трэба... Весялей неяк...

Васіль. Можа, цябе і паганяшь калі для весялосці?

Ганна. Не. Ганяць не трэба, а крыкнуць — крыкні іншым разам...

Васіль. Крыкну.

Ганна. Трэба было нам раней сысціся... Чаго не казаў?

Васіль. Саромеўся.

Ганна. А бо-о-о... У нашых гадах саромеца?

Васіль. Ды любіў я цябе трохі маладым...

Ганна. Ідзі ты!

Васіль. Што ідзі ты? Па табе ж увесь сельсавет сох... Каса была — утрох павесіцца можна...

Ганна. Была...

Васіль. Да гэтага часу дзіўлюся: такія хлопцы вакол тапталіся! Я таптаўся... Ніхто не думаў, не гадаў, што Піліп цябе акруціць, усім дарогу перабяжыць... І як ён цябе ахмурыў?

Ганна. А ніяк... Памятаю, на купалле збіралася, а ён прыйшоў да нас у хату і бразь перада мной на калені! Ды як заплача! Ганна, кажа, ратуй! Не пойдзеш за мяне — сэрца лопнє ад болю... І так мне яго шкада стала... так шкада, што тым жа вечарам і пайшла за ім па купальскія кветкі ў Чысты лог... Там ён маю касу і расплёў... Наліць малака?

Васіль. Налі... (Разважліва.) Так яно, мабыць, трэба...

Ганна. Што?

Васіль. Усё...

Снедаюць. Ганна ўсталала.

Ганна. Пайду ў сваёй хаце печ прапалю...

Васіль. Нашто?

Ганна. Хата павінна цёплай стаяць. Холад у яе грэх пускаць.

Васіль. Ідзі.

Ганна (падышла да дзвярэй). Васіль...

Васіль. Што?

Ганна. Ты мне ўсё ж праўду скажы: ты тады пісаў радзіву, каб мне гусей праспявалі? Толькі праўду...

Васіль (злосна). Ну што ты з ёй будзеш рабіць! Паўгода я ёй адно — яна другое! (Замахаў рукамі.) Ну, я, я! Няхай буду я, калі табе лягчэй жыць ад гэтага! Ідзі!

Ганна. Пазней трохі сена казе падкінь...

Васіль. Ладна...

Ганна выйшла. Васіль пачынае збіраць са стала.

Уключыў дынамік. Зараўла музыка. Васіль выключае дынамік.

Ухату ўрываеца ўзбуджана-нервовы Гаstryт. У руках газета.

Гаstryт. Прывет, жаніх!

Васіль. Здароў...

Гаstryт. А дзе маладуха?

Васіль. Печ пайшла паліць у сваю хату...

Гаstryт. Добра жыве... І дома і замужам... Ну, чаго глядзіш? Усё адно буду хадзіць да цябе... Хадзіў і буду... І што я ў цябе такі ўлюблёны? (Маладым пеўнем пахадзіў па хаце. Васіль назірае за ім. Спыніўся.) Васіль, хочаш з глузду з'ехаць?

Васіль. Хачу.

Гаstryт (радасна). Я машину па латарэйцы выйграў! На пошту зараз зазірнуў, праверыў — во! (Паказвае газету, беражліва дастае з кішэні латарэйку.) Аўто!

Аблапошыў гасударства!

Васіль. Ну й што?

Гаstryт. Ты рубель выйграваў хоць раз?

Васіль. Не.

Гаstryт. А я — машину!

Васіль. Ну й што?

Гаstryт. Што ты завёўся: ну й што, ну й што?! Скажы, што зайдросна! Га? Ну, скажы?

Васіль глядзіць на яго. Спакойна і стомлена.

Ладна, стаў яешню — замочым... Машина ўсё-ткі... (Дастаў з кішэні бутэльку віна.) Ну й што, ну й што...

Васіль. Сядай... (Дастаў шклянкі, паставіў закуску.)

Гаstryт адкаркаваў віно, наліў чаркі, задумаўся.

Гаstryт. Васіль...

Васіль. Оў!

Гаstryт. А Бог ёсць?

Васіль. Сонца ёсць...

Гаstryт. Падла! (Рашуча паставіў шклянку.)

Васіль (злосна). Выганю зараз!

Гаstryт. Ды не на Сонца я тваё, супакойся... На Бога, на лёс свой, на жыццё! Усё да мяне бокам, бокам, бокам! Усё жыццё прайшло на пяцьдзесят працэнтаў... Усё напалавіну... Ты во мне скажы: справядлівае жыццё на гэтай зямлі? Га? Хаця што пытацца — ты ж Сонцу молішся... А ці меў ты хоць раз у жыцці тое, чаго вельмі хацелася?

Васіль. Заўсёды...

Гаstryт. А я ні разу... Толькі напалавінку. Во, памятаю, у маленстве... Хадзіў неяк па грыбы... Цалюткі дзень па хмызняку поўзалі... Усе там сыраежак, лісічак збольшага накалупалі, а я во такенны во баравік. Белы, крэпенькі, шапка — дзвюма рукамі не накрыць. Лета тады сухое было. Яшчэ ніхто баравікоў не знаходзіў... Усе ахаюць, зайдросцяць, у кошык зазіраюць. Шчасце! Памятаю, на ўсіх глядзеў як... на мурашак... Дадому прыйшоў, ножычкам чык гэты баравік...

Васіль....а ён чарвівы.

Гаstryт (пасля паўзы). Ага... Ушчэнт сточаны! Во табе і шчасце! Гадоў шэсць мне тады было... І з таго часу... усё напалавіну... (Падняў чарку.) Давай, Васіль...

Васіль. Будзь здароў!

Гаstryт. Ай!

Выпілі.

Ці хаця б жонку маю, нябожчыцу, узяць... Я ж так па ёй сох! Ад кахання плакаў па начах. Ніхто яе так не любіў... А яна... За братам тваім, за Андрэем, бегала...

Васіль. Нядоўга, праўда...

Гаstryт. Што, зноў я вінаваты?! Час быў такі, разумееш, час!!!

Васіль. Я нічога не кажу...

Гаstryт. Ну, забралі Андрэя... Паплакала мая Алёна, паплакала дый пайшла за мяне. Забылася, здаецца, пра ўсё. І вяселле было добрае. І яна вясёлая. Усё добра! Шчасце! Дачакаўся свайго! (Паказаў кукіш.) Во! З маслам, як кажуць! Зноў у мяне гэта палавінка, каб яе агонь спёк! Не, яна ніводнага разу не ўспомніла пра Андрэя. А толькі душой я адчуваў, душой, што клалася яна са мной спаць, як у труну кладуцца. Засне, дык ужо потым абдымае мяне, цалуе, шэпча нешта... Не разумеў, што з бабай робіцца. А яна, аказваецца, яго, Андрэя, у сне бачыла, у сне лашчыла... Перад смерцю прызналася... Сорак гадоў жыла са мной, а па начах яго абдымала! Ведаеш, дзеци, здаецца, на Андрэя падобныя...

Васіль.Што ты пляцеш?

Гаstryт. У старэйшага і нос, і вочы, і чупрына, як у яго... Чарнявы ж... У нашым родзе спакон веку такіх не было...

Васіль.У Алёны бацька цыган быў. Хіба не ведаеш? А Андрэй... Ён жа памёр праз паўгода ў Сібіры...

Гаstryт (нервова). Ды мае гэта дзееці! Mae! Хіба я не ведаю. Толькі мае і як быццам не мае... Напалову. Зноў на праклятую палову! Зубамі, рукамі вырываў шчасце... Што толькі не рабіў... Усё дарэмна!

Васіль.А што рабіў?

Гаstryт (не адразу). Усё... рабіў... I вайна гэтак жа праішла. Людзі галовы клалі, кроў лілі, калекамі вярталіся, а я ў палоне ўсе гады... I во, як бачыш, не ваяваў, а перажыць такое давялося — успомніць страшна!

Васіль.Сам здаўся?

Гаstryт. Што?

Васіль.Я кажу ў палон...

Гаstryт. Сам і не сам... Напалову. Нас пад Віцебскам раскалашмацілі, усю дывізію... Чалавек пяць сабраліся — выйсця шукаем... Віントукі былі, а патронаў — у мяне адзін. I ўсё. Начамі да сваіх выбіраліся... На трэці, здаецца, дзень на немцаў напароліся... Я бабахнуў са сваёй вітовачкі — і ўсё: няма чым больш ваяваць. I трэба ж было гэтай праклятай кулі ў немца трапіць... Паставілі яны нас — пытаюцца: хто? Маўчым. Яшчэ раз: хто? Маўчым. Афіцэр аўтамат хапае, замком клац-клац... Ну, думаю, капцы! I раптам адзін маленъкі, худзенькі заморак з Полацка, што ад кожнага шораху бляеў і заікаўся, выходзіць. Я, кажа, я страляў... Немец яму чаргу ў жывот. А нас у лагер. (Наліў віна, выпіў, паглядзеў на пустую бутэльку.) Мояшчэ збегаць?

Васіль.Не трэба...

Гаstryт. Чаго тады вылупіўся?

Васіль.Нічога.. Тутужо не напалову атрымліваецца...

Гаstryт. Я не ўсё расказаў. Той бедны хлопец яшчэ варушыўся на крывавым пяску, калі я апрытомнеў. Кінуўся да гэтага афіцэрыка: пан, крычу, пан, не ён гэта... не ён... Што, не верыш?

Васіль.Чаго ж...

Гаstryт. А яны рагаталі.. Паскуды! I не паверылі... што я страляў... Во бачыш як? I тут... Хапіла смеласці толькі напалову. I шчасця напалову. Жыць застаўся, да пенсіі дажыў, а той бледны твар хлопца да гэтага часу сніцца... Твар і крывавы пясок...

От так во, Васіль... Усё жыццё так... Лёс. Працаваў заўсёды на нейкай пасадзе...
Паважаць павінны ўсе былі... У вочы і паважалі, а за вочы... Як мяне ўсе сорак гадоў
клікалі?

Васіль.Гаstryтам...

Гаstryт. Ага... Нават пад старасць... Ганну во я ўгаварыў замуж выйсці...
Згадзілася і... да цябе пайшла жыць! А цяпер во гэты білет.. Нашто ён мне?
Маладзейшаму б каму-небудзь... Каму пажыць хочацца. Каму трэба. А мне... У хлеў
мне на ёй ездзіць, ці што ?

Васіль.Дзеці ж ёсць!

Гаstryт (злосна). Дзеці?! Самі! Самі хай хапаюць сваё шчасце! Дабіваюцца!
Ірвуль! Адваёўваюць!

Васіль.Ну, ну... Панятна... Тады давай з'езді куды. На мора! Ты ж хацеў на
курорт... А чаго? Хоць пад старасць хапанеш на ўсе сто.

Гаstryт (стомлена). Нічога не будзе! Сплыў мой час. Растрасуся па дарозе... Не-
е, гнілымі зубамі арэх не раскусіш.

Васіль (узяў білет, аглядзеў яго з усіх бакоў). Дык кажаш, што не трэба табе
гэтыя грошы?

Гаstryт. Іх жа ў мяне няма. Як быццам ёсць, а няма... Як заўсёды. Палова туды
— палова сюды.

Васіль.Ну калі так... (Нечакана скамечыў білет, сунуў яго ў рот.) Няхай грошы ў
дзяржавы застануцца... Ёй трэба... (Пажаваў, праглынуў.) Хоць і машына, а ўсё адно
нясмачна... Закусіць трэба...

Гаstryт (дзіка). А-а-а!!

Схапіў са стала нож, кінуўся на Васіля.

Васіль (хапаючы яго за рукі). Ты што, Мікіта? Хіба ж можна? Нажом чалавека?
Ты што?

Гаstryт (вырываючыся). Гы... гы... гаад!

Васіль.Во! Во як ты за сваё шчасце б'ешся... Да смерці... Да крыві... Мабыць, і
Андрэй тваіх рук дзела...

Гаstryт. Ад... аддай, гад...

Васіль.Ты напісаў тады ў раён, на Андрэя?

Гаstryт. Я!!!

Васіль.Ах ты, слізняк... Палавіннік пракляты... (Адкрыў қулак. Скамечаны латарэйны білет ляжыць на далоні.) На! Во яно, тваё папяровае шчасце... Бяры... Цэлы...

Гастрыт схапіў білет.

І ідзі адсюль... Ідзі, Мікіта... У мяне нешта ў грудзях лопнула... Ідзі... (Хіліца да падлогі.)

Гастрыт спалохана выбягае.

Што гэта ты, га?.. Здурнела... пад старасць?.. Нам жа да серады дажыць трэба... Да серады... (Кліча.) Ганна! Ганна! Прынясі вады з калодзежа... Аблі мяне... Канцы аддаю...

Зацямненне

Вые за акном вецер. А ў хаце цёпла, а ў хаце ўтульна. Старэнкі дынамік на сцяне іграе сумную-сумную мелодыю. На палку перад печкай ляжыць Васіль. Роўны, выцягнуты, рукі сашчэплены на грудзях. У руках насовачка. Уваходзіць Ганна з вядром Доўга і спалохана глядзіць.

Ганна (ціха). Васіль, а Васіль...

Цішыня. Ганна выпусціла вядро з рук, загаласіла.

А мой жа ты Васі-ілька! А нашто ж я цябе аднаго пакі-і-інула? А табе ж, можа, што-небудзь трэ-ба было, а можа ж, я б табе чым дапамагла-а-а... Анічога ж ты мнё не сказаў, не развіта-а-аўся...

Васіль (нечакана расплюшчыў вочы, павярнуў галаву). Ты што, ашалела?

Ганна (спалохана). Ай!

Васіль.Чаго скуголіш?

Ганна (цяжка дыхаючы). Каб ты праваліўся! Чаго ляжыш, як чурбан?! Я думала, што ты ўжо гатоў... И рукі сашчапіў!

Васіль.Трэніроўку рабіў. Прымерваўся, як буду ляжаць на покуці...

Ганна. Ну і як?

Васіль.Паскудства... Асабліва калі галосяць... Адным словам, калі што якое, каб каля мяне ніхто не скавытаў... І ты таксама.

Ганна. От гэта ўжо ў цябе не спытаем... Як захочам...

Васіль.Устану з труны і выганю ўсіх к чортавай матары.. Ціха пражыў — ціха і на Сонца пайду. Прыспічыць — бяжы ў хлеў і над казой паплач, а ля мяне каб моўчкі. Без слёз і без слоў. А то яшчэ Гастрыт жалобную прамову засабачыць...

Ганна. Забралі яго...

Васіль.Куды?

Ганна. У бальніцу. Машына прыязджала. І ён занядужаў. Доктарка пытае, дзе баліць, а ён: п'яўка ў грудзях, кажа сэрца смокча.. У цябе дыдкі хоць праста лопнула, а ў яго п'яўка... І што гэта такое? Усе нешта хварэюць у гэтым годзе...

Васіль.Цяжка яму будзе...

Ганна. Што?

Васіль.Нічога... Сонца і сёння няма?

Ганна. Няма. Снег круціць, неба нізкае...

Васіль.І сцяжынку ў Вежкі замяло?

Ганна. Дык а каму ж па ёй хадзіць? Адна я на нагах... Замяло.

Васіль.Не дачакаюся. Каб хоць каліўца Сонца — дальбог, устаў бы з ложка...

Ганна. Каб у бальніцу лёг, дык даўно б ужо ўстаў са сваім інхварктам...

Васіль.Ніякага ў мяне інфаркт няма! Проста сэрца лопнула, і ўсё...

Ганна (бубніць). І прасілі, і малілі — упёрся, як бык, ні ў якую... Пеўня, бачыце, яму ў палату трэба, каб кукарэкаў зранку...

Васіль.Я без пеўня не магу! Баюся... Заснуць засну, а калі раніцой не закукарэкае — магу не прачнуща...

Ганна. Дык хто ж гэтага пеўня ў палату пусціць?! А калі я захварэю, дык што мне — казу з сабой браць? (Бубніць.) Ляжыць сабе, калодзежную ваду сёргае...

Лечыцца!

Васіль.Хопіць квахтаць! Хадзіла на пошту?

Ганна. Хадзіла... Паслалі ўсё. Хутка знайдуць, казалі... Прывязуць твайго Грышку.

Васіль.Як гэта прывязуць? Што ён, злодзей, ці што, каб яго прывозіць? Сам прыедзе... (Паўза.) І чаго яны так жывуць? Ні ў ва што не вераць, ні да чаго сэрцам не прывязаны, смяюща над усім... Рэдка на Сонца глядзяць...

Ганна. З ноў сонца!

Васіль. А ты маўчы!

Паўза. Старая тупае каля печы. Дзед сулахе завею. Гаворыць радыё.

Васіль (раптам роспачна засмяяўся). Ну, людзі!

Ганна. Чаго ё та ты?

Васіль (паказаў рукой на дынамік). Ваююць!

Старая паслухала.

Ганна. У-у-у, знайшоў, з чаго дзівіцца. Заўжды ваююць. Не там, дык там...

Васіль. Дурні. Як быццам рабіць больш няма чаго...

Ганна. Чаго ты разбубніўся? Сам жа ваяваў.

Васіль. То не раўняй... То трэба было... То за Радзіму...

Ганна. А мо і мі прыспічыла. Сказалі «ваяваць» — і ваююць... (Падышла, прысела каля палка.) Як табе сёння?

Васіль. А нічога... Палягчэла неяк, ды і баліць, задецца, слабей...

Маўчыць. Слухаюць завею.

Ганна. Васіль, а чаго й та мы жылі?

Васіль. А што было рабіць? Нашай згоды бацькі не пыталі... Нарадзілі, і ўсё...

Хочаш не хочаш, а жыць трэба... Жыць і чалавекам застацца. Цяжка...

Ганна (узыхнула). У цябе хоць Грышка недзе ёсць... Ну хай сабе і не піша... Але ж жыве па-людску... А мой Віцёк... І ў каго толькі такі ўрадзіўся? І хто вінаваты? (Паўза.) А якім яму яшчэ радзіцца было? Вунь дактары па радзіву на жанок цяжарных сварацца: піць няможна, курыць няможна, хвалявацца няможна... А то дзіцёнак дрэнны родзіцца... А пад бомбамі ляжаць можна? А жыўцом гарэць у сваёй хаце можна? А сядзець во з такім жыватом у сцюдзёной балотнай твані можна? А ўвесь час калаціца ад страху, што цябе во-во схопяць і заб'юць — можна? А галадаць можна? А самой у людзей страляць можна? (Паўза.) Ён, мой Віцёк, яшчэ там, у мяне пад сэрцам, на ўвесь свет абазліўся. Якім жа яму было яшчэ нарадзіцца? Толькі няудачным... Бабе трэба ласкавай быць, на сонца, як ты кажаш, часцей глядзець, тады і дзіцёнак цёплым родзіцца і ласкавым.. А я... Толькі ваявала ды вайны баялася... Толькі дзетак нараджала

ды хавала... Рабіла, рабіла, рабіла... а на гэтым свеце няма чаго пакінуць... І нашто нарадзілася?

Васіль.Мы з табой нарадзіліся людзей хлебам карміць...

У сенцах нешта ляпнула. Васіль падняў галаву з падушкі.

Чуеш? Нехта дзвёры адчыніць не можа? Чуеш?

Ганна. Гэта вецер...

Васіль.Не, Ганна, не! Прыйшоў нехта... Я крокі чуў... Ідзі, сустрэнь... Прыйшоў нехта...

Ганна пайшла да дзвярэй, але дзвёры ўжо самі адчыніяюцца.

На парозе Гаstryт. Загорнуты ў бальнічную коўдру.

З-пад коўдры бачны белыя ісподнікі. На нагах галёшы.

Гаstryт (запалым голасам). Холадна... Ой, людцы, холадна...

Ганна. О Божухна!

Гаstryт. Дзе Васіль?

Васіль.Тут...

Гаstryт. Хварэш усё?..

Васіль.Не. Паміраю.

Гаstryт (з адчаем). А я з бальніцы ўцёк... Вазьміце мяне... Коляць, а мне ўсё цяжэй... Парашкамі кормяць, а мне ўсё страшней... Не магу больш... Цяжка... Холадна... Страшна без вас... Я, Васіль... я тваю смерць на сябе вазьму... За дваімі яна не прыйдзе... Толькі не праганяйце мяне... Пашкадуйце... Ведаю, няма за што... Проста так... Вы гэта ўмееце... Я во тут, каля печы, на падлозе прылягу... І маўчаць буду... Не праганяйце мяне... Не праганяйце толькі...

Зацягненне

Хата. Каля печы на палку галава да галавы ляжаць Васіль
і Гаstryт. Два старыя чалавекі. На сконе доўгая зімовая нач.

За акном злосна і тужліва вые вецер.

Гаstryт (падняў галаву, трывожна). Ты спіш, Васіль?

Васіль.Не...

Гаstryт. Не спі, ладна?

Васіль.Не буду...

Гаstryт . Баюся...

Васіль.Чаго?

Гаstryт. Баюся, што Бог ёсць ці Сонца тваё.. Баюся, што спытае... А што мне сказаць яму?

Васіль бярэ кружку, зачэрпвае ваду.

Васіль.Выпі... Вада душу супакоіць... Выпі...

Гаstryт п'е. Васіль таксама.

Гаstryт. Ты пра мяне, Васіль, яшчэ што-небудзь скажы...

Васіль (уздыхнуў). Што казаць?

Гаstryт. Усё... Самае нядобрае, самае паганае... я цябе слухаю — душа спакайнее...

Васіль.Гэта ад вады...

Гаstryт. Ад цябе... Ну, пагавары... Туды ж нельга з неспакойнай душой ісці...
Пагавары... Жыў, як у се... Ішасця хацеў... Чаго ж мне так млосна? Чаму ж цішыні ў душы няма?

Васіль.Ты любіў мала...

Гаstryт. Мала...

Васіль.Шкадаваў мала...

Гаstryт. Мала.

Васіль.Плакаў мала...

Гаstryт. Мала... (Нервова.) Яшчэ! Кажы яшчэ!

Васіль.Усё... Разумней любові, шкадавання і слёз людзі нічога не прыдумалі... I
ці прыдумаюць?.. Спі...

Гаstryт. Не магу... Болей скажы... Пасудзі...

Васіль.Я не суддзя, Мікіта... Ды ты і сам усё ведаеш...

Гаstryт (заплакаў). Госпадзі! За што? Я ж чэсна працаваў, падтрымліваў,
стараўся... Казалі ісці — ішоў, казалі рабіць — рабіў, гаварыць — гаварыў... Ой, Васіль!
Свет, свет так і паганы...

Васіль. Свет добры... Чысты... Гэта мы яшчэ дрэнныя... Нам саміх сябе перарабіць трэба, а мы, дурні, усё свет перарабіць хочам, пад сябе падагнаць...

Гаstryт. На Андрэя вашага тады я... напісаў...

Васіль. Я ведаю...

Гаstryт. Але... Я праўду напісаў... Я не з-за Алёны... а таму, што сабатаж.

(Нервова.) Не слухай! Зноў кручуся... З-за Алёны!

Васіль. Я ведаю...

Гаstryт. Дык любіў жа...

Васіль. Любіў...

Гаstryт. Як думаеш, дзеці прыедуць, калі я...

Васіль. Прыйедуць...

Гаstryт. Ой, як цяжка...

Васіль. Прыйедуць...

Гаstryт. Памажы мне, Васіль...

Васіль. Чым?

Гаstryт. Памаліся... Бога няма, каб быў... ён бы нас не давёў да гэтага...

Памаліся свайму Сонцу, каб хоць на магілку маю свяціла...

Васіль. Яно будзе свяціць... Спі...

Гаstryт. Дай вады...

Васіль падае ваду. Гаstryт прагна п'е, ставіць кружку,
адварочваеца і заціхае. Увайшла Ганна з вядром у адной руці і
з дрываемі ў другой. Тупае ля печы.

Ганна. Ці спішэ вы там?

Васіль. Не...

Ганна. Што на сняданак рабіць?

Васіль. Што зробіш — тое і ладна...

Ганна. Старшыню ж сустрэла... Перадай, кажа, свайму неўміручаму дзеду, гэта табе значыць, што калі пішуць ананімкі, дык не падпісваюцца і адрес не пакідаюць...

Васіль. А я ведаў?! Першы раз у жыцці ананімку пісаў...

Ганна. А каня, кажа, мы яму і так дадзім... Бясплатна... Аформім як ветэрану.

Варта было, кажа, з-за такога глупства шум на ўсю краіну падымаць...

Васіль. Так і сказаў?

Ганна. Ну...

Васіль.Дапякло! (Уздыхнуў.) Што ж рабіць? Я паміраць настроюйся...

Ганна. Кінь такое гаварыць! Не дражні яе!

Васіль.А чаго? Нараджацца ж ні ты, ні я не баяліся.. А яе чаго баяцца? Што на дварэ?

Ганна. Развязло... Вецер сырый, са страхі цячэ...

Васіль (зусім іншым голасам). Адліга... Першая...

Ганна. Яшчэ прымарозіць...

Васіль (сам сабе). Усё!

І марудна-марудна пачынае падымацца, трymаючыся рукой за сэрца.

Абапёрся на локаць. Паляжаў так, адыхаўся. Потым яшчэ трохі.

Яшчэ! Рука саслізнула — упаў на падушку. Ляжыць нерухома.

І зноўку гэтак жа цяжка і марудна падымаецца. Сеў. Дрыжачай рукой узяў кружку, напіўся. Звесіў худыя босыя ногі ў белым.

Ганна выходзіць з-за печы.

Ганна (уражана). Ці й та ты ашалеў?! Чаго ўскруціўся?!

Васіль.Пайду на вуліцу, ветрам падыхаю...

Ганна. Вядро прынясьу — тут дыхай...

Васіль не адказаў. Толькі глядзіць. Па-мужчынску. Як гаспадар.

Стараая пакорліва і нават паспешліва прыносіць штаны, бубніць.

З парваным сэрцам на вуліцу яму захацелася... Доктарка вунь казала, каб ляжаў і не варушыўся... Давай памагу...

Васіль.Сам.

Васіль адзяваецца, нерашучча злазіць з палка. Выпрамляеца. Пастаяў, адыхаўся. Зрабіў першы крок.

Пайшоў па хаце.

Зірнуў у акно. Чуваць капёж.

(Расчулена.) Капае... (Падышоў да жонкі.) Накінь мне кажух на плечы... Рукі цяжка падымаць...

Ганна апранае Васіля. Гастрыт падняў галаву, глядзіць.

Ганна. Давай я цябе выведу...

Васіль. Сам...

Выходзіць.

Гаstryт. Ганна!

Ганна. Га? Што, Мікіта?

Гаstryт. Хадзі сюды.

Ганна падыходзіць.

(Паказвае рукой на дзверы.) Ты яму... яму не давай паміраць... Не пускай яго туды.. Што хочаш рабі, сама заместа яго ляж, а не пускай. Ён тут павінен быць... Там яму няма чаго рабіць...

Ганна. Ляжы ты, Мікіта, ляжы...

Гаstryт. Прытуліся да мяне... Калі можаш...

Ганна (сагнулася да яго, прытулілася, пагладзіла па валасах). Мікіта...

Гаstryт. Лягчэй стала... Саўсім лёгка... Памятаеш, ты хадзіла ў Піліпа свайго дазволу прасіць... каб жыць з Васілем?

Ганна. Ага...

Гаstryт. Схадзі і яшчэ раз... На кладзішча... Ва ўсіх, хто там, прабачэння папрасі... За мяне... Сам не паспею... Сходзіш?

Ганна. Добра, Мікіта, добра... Ты не... не трэба.

Гаstryт. А лепей цяпер схадзі... Зараз ідзі... Ідзі, Ганна, а то я раней... Ідзі...

Ганна. Добра, добра...

Гаstryт. І скажы.. Васілю скажы... каб... Ён ведае. Усё... Даруй... Ідзі...

Ганна спалохана падыходзіць да дзвярэй, але не выйшла, а толькі сцішылася ля парога. Гаstryт выпаўз з-пад коўдры, стаў на калені.

Дзе ты, хто ты, ці ёсць ты — не ведаю... Калі ёсць, на зямлю гэтую ты мяне ўжо не пусціш... Я не слухаў цябе... І не пачуў... Дай здароўя Васілю... Ты на ім тут яшчэ і трymаешся... Калі б можна... Калі б другое жыццё... Я б... У мяне б нічога не было... Я здуру людзей жыць вучыў, а мне б дзяцей няньчыць, хлеб расціць і глядзець на Сонца... Гэта святое... Гэта ўсё...

Падымаеща, узлез на палок, знік за посцілкай. Ціхая-ціхая паўза.

Ганна (ледзь чутна). Мікіта... (Зразумела ўсё, усхліпнула.) А-а-а Божачкі-і-і... А
Мікітухна-а-а...

Ляпнулі дзверы. Увайшоў Васіль. Ганна хуценька выцерла слёзы.

Васіль. Капае... Ужо не прымарозіць... Цёплы вецер наваліўся... Вясна за дзела
ўзялася...

Ганна. Ідзі ляж, Вася... На ложак, каля акна...

Васіль. Няма калі разлежвацца... Гной хутка вывозіць... Каб з цёплым дажджом у
зямлю... Развідненне — пайду за сваім канём...

Ганна. Куды? У цябе ж сэрца...

Васіль. Сэрцы ва ўсіх. А зямля не чакае... (Зірнуў на Ганну.) Што?

Ганна. Ты толькі не хвалюйся... Табе нельга... Табе жыць, Вася, трэба...

(Заплакала.)

Васіль (ласкава, нават пяшчотна). Чаго ты?

Ганна. Мікіта.. памёр, здаецца...

Васіль узлез на палок. Зазірнуў за посцілку.

Васіль. Які сёння дзень?

Ганна. Серада...

Васіль. Што ж гэта ты, Мікіта, мой дзень заняў? Га? Значыць, у аўторак
давядзецца... Ганна!

Ганна. Што, Вася?

Васіль (злазячы). За канём я ўсё-ткі пайду... А ты схадзі касцюм яму купі,
бялізну, чаравікі, ну і на памінкі. Трэба па-добра му чалавека да Сонца адправіць.

Ганна. Добра...

Васіль. На пошце тэлеграмы дзесяткам адбі: так і так, бацька памёр...

Прыезджайце... Адресы ў яго кішэні... Ён казаў... Хату прыбяры... И яго, і нашу... И ката
яго забяры да нас...

Ганна. Ага...

Васіль. Ну, а пра астатніе я са старшынёй дагаваруся...

Ганна. Вася... Ён цябе памаліцца прасіў...

Васіль. Добра.

Ганна. М не выйсці?

Васіль. Нашто? Стой побач.. Толькі ціха.

Ганна. Добра.

Яны выйшлі ўперад. Спыніліся. Двоё старых працаўнікоў зямлі нашай. Глядзяць у той бок, дзе кожную раніцу за іх доўгае жыццё ўзыходзіла сонца, каб асвятліць і сагрэць вечную зямлю.

Васіль (ціха і ўрачыста). Аджыў сваё чалавек.. Прыйшла ягоnoch... Прыйшоў наш вечар... Дзякую вам, бацька-маці, што вы нас нарадзілі і вырасцілі... Дзякую таму, хто дадумаўся Адама з Евой стварыць... Дзякую, што яны род людскі па свеце пусцілі, ішло-ішло і да нас дайшло... І мы некалі вочы расплюшчылі і Сонца ўбачылі... Ні за адну, нават самую горкую, слязінку не наракаем на жыццё. Дзякую за тое, што жылі, мучыліся, смяяліся, плакалі... Дай і нашым дзеткам цяпла і святла... Сагрэй іх.. І ўратуй ты нас ад нашай чалавечай дурноты. Уратуй ты нас ад гэтага!!! Уратуй!!! Няхай ва ўсіх будзе шмат дзяцей... Можа, і нашы душы прыляцяць з Сонца і ў іх уселяцца... Сонейка, наша Сонейка — прачынайся! (Прыглядаецца, выходзіць уперад.) Ганна! Ідзе нехта! У вёску ідзе...

Ганна падыходзіць да яго. Стаяць, глядзяць. Чакаюць.

Заслона